

**Яценко М. О., к. філол. н., доцент
Харківський національний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди**

ПРИХОВАНА НЕГАЦІЯ ЯК СМИСЛОВА МОВНА КАТЕГОРІЯ

Негація відноситься до числа відомих, широко досліджуваних, але до кінця непізнаних явищ. До проблеми заперечення проявляється стійкий і різнобічний інтерес з боку представників різних філософських, логічних і лінгвістичних шкіл і напрямів.

Питанням негації в лінгвістиці присвячені численні роботи (І. В. Андреева, В. Н. Бондаренко, І. Н. Бродський, Е. S. Klima, M. Krifka, J. Hoeksema та ін.), які, однак, досліджують переважно синтаксичну негацію, у той час коли приховане заперечення, тобто заперечення, за яким не закріплено спеціалізованого, граматикалізованого засобу вираження, залишається поза увагою дослідників.

«Негація» у якості терміну має на увазі елемент значення у повідомленні, що вказує на зв'язок, який встановлюється між складовими речення, що не має місця в реальному світі, або що протилежне йому стверджувальне повідомлення може сприйматися

мовцем як таке, що протилежне істині. Негація – це одна з багатьох властивих для всієї мовної картини світу від самого початку існуючих нерозчленованих семантично конотаційних категорій, які неможливо встановити за допомогою більш простих семантичних елементів. Заперечення можна виразити негативними словами, префіксами, негативною формою дієслова, але вона може не виражатися повно, тобто бути компонентом значення слова або навіть усього речення [1].

Відомо, що у предметному світі не буває нічого заперечного, отже, негацію можна розглядати як інструмент для того, щоб заборонити щось або висловити небажання або незгоду з чимось, а також щоб відхилити чиесь припущення [2].

У центрі уваги лінгвістів, які вивчають природу і функцію заперечення в мові, стоять два ключових питання: питання про статус заперечення як самостійної лінгвістичної категорії (і питання про те, до якого мовного рівня дана категорія відноситься), а також питання про об'єкт лінгвістичного заперечення.

Як об'єкт лінгвістичного заперечення більшістю вчених визнаються негативні об'єктивні зв'язки між поняттями негативного судження. Деякі лінгвісти (А. І. Смирницький) вбачають в мовному (граматичному) запереченні можливість вираження не тільки негативних зв'язків між поняттями, а й відсутність зв'язків між предметами об'єктивної дійсності.

Імпліцитність – це невідповідність плану змісту плану вираження. Важливу роль відіграє зміст висловлювань з імпліцитною негацією і та прагматична спрямованість, яку надає їй автор, що має намір висловити відношення персонажів один до одного або до оточуючої дійсності, оскільки під змістом ми розуміємо віддзеркалення певних мовленнєвих умов, відносин між учасниками процесу комунікації, умови комунікації, отже немає сенсу буквально розуміти речення з прихованою негацією. У сенс такого речення залучається ситуація, статус учасників, їх настрої, стать, вік, культурний рівень тощо, тому часто, щоб зрозуміти окреме висловлювання, необхідно бути знайомим з контекстом.

Так, імпліцитне заперечення має негативне значення, чие джерело прагматичне (лежить у пресупозиції або імплікатурі). Так, наприклад, деякі «емотивні» предикати є тригерами негативних умовиводів, хоча негативного значення у себе не несуть. Емотивні дієслова (наприклад, *be amazed*, *be sorry*, *be surprised*, *be lucky*, *be disappointed*, *be irritated*, *regret*) описують певні емоції або атипуди відносно змісту речення, яке граматично є стверджувальним, насправді виражаючи приховане заперечення.

У даний час імпліцитне заперечення отримало статус повноправного об'єкта дослідження в лінгвістиці. З-поміж лінгвістичних

індикаторів імпліцитного заперечення виокремлюють фонетичні, лексико-семантичні, фразеологічні, синтаксичні [3; 4].

До *фонетичних* індикаторів імпліцитного заперечення відносяться інтонація та логічний наголос. Вони є яскравими засобами вираження заперечення в усному мовленні, що привносять відтінок іронії, сумніву, неможливості, заборони, незгоди. Висловлювання, де заперечення виражається інтонацією або логічним наголосом, виявляють яскраве, експресивне негативне значення.

Що стосується *лексико-семантичних* засобів вираження імпліцитної негачії, з-поміж них можна назвати дієслова *forget, deny, fail, doubt*.

Що стосується *фразеологічних одиниць*, ФО з імпліцитним запереченням – це такі одиниці, дефініції яких у більшості випадків описуються через експліцитне заперечення: *to be under the weather* – not to feel good; *to close one's eyes on something* – not to see something.

Категорія імпліцитного заперечення на *синтаксичному* рівні виокремлює шість різновидів такого заперечення [1]: псевдопитання, псевдопідрядне порівняння, фразеосхеми заперечення, «нексус відхилення», відхиляючий повтор, заперечувальне порівняння,

Таким чином, можемо стверджувати, що імпліцитне заперечення є смисловою мовною категорією. Виявлення прихованої негачії можливо при аналізі семантики тієї або іншої мовної одиниці. Подібне заперечення є асиметричним, тобто його план вираження та план змісту не співпадають.

Література

1. Левина Л. М. Неграмматические способы выражения отрицания : автореф. дис. ...канд. филол. наук 10.02.04. Н. Новгород, 1994. 56 с.
2. Baker C. L. Double Negatives // Linguistic Inquiry. 1970. № 1. P. 169–186.
3. Giannakidou A. Only Emotive Factives, and the Dual Nature of Polarity Dependency // Language. 2006. № 82. P. 575–603.
4. Jespersen O. Negation in English and Other Languages. Copenhagen, 1917. 276 p.